

ONE MIAŁY ODWAGĘ

Wspaniałe, ale nieznane historie
kobiet ziemi świętokrzyskiej

Oddajemy w Państwa ręce trzecią część cyklu sześciu dodatków poświęconych ciekawym, wyjątkowym, ale nieznanym historiom kobiet związanych z ziemią świętokrzyską. Wśród Pań znajdziemy śpiewaczki, działaczki narodowe, nauczycielki, żołnierki AK, lekarki, aktorki i wiele innych. Zapraszamy do lektury

STEFANIA WOLMANOWA (1885–1939) Kielecka Żydówka, zwolenniczka asymilacji, zaangażowała się w działania na rzecz Polskiej szkoły i oświaty dla dziewcząt żydowskich. Była aktywną działaczką Towarzystwa Kultury Polskiej, Polskiej Macierzy Szkolnej, Towarzystwa Biblioteki Publicznej i powstanie Polskiej Czytelni Naukowej. Wraz z mężem inżynierem i nauczycielem gimnazjum Adolfem Wolmanem była członkinią Stronnictwa Postępowo-Demokratycznego – partii lewicowych polityków niepodległościowych. Była orędowniczką zwiększenia udziału kobiet w życiu publicznym. Zdawała sobie sprawę, że uzależnione jest to od możliwości zdobywania przez dziewczęta wykształcenia. W 1910 roku założyła szkołę dla dziewcząt żydowskich, które pozostawały poza szkolnictwem religijnym. Jej szkoła miała charakter świecki i postępowy, nauczycielami byli również mężczyźni. Sama właścicielka uczyła w niej języka polskiego, niemieckiego, kartografii, rysunku i prac ręcznych. Szkoła, początkowo czteroklasowa, roz-

wijała się i w 1920 r. była już 8-klasowym gimnazjum typu humanistycznego z prawami gimnazjów rządowych. Uczennice gimnazjum Stefanii Wolmanowej zdawały maturę państwową wspólnie z uczennicami gimnazjum Bł. Kingi. Wszystkie maturzystki obowiązywały jednakowe tematy egzaminacyjne. Szkoła cieszyła się dużą popularnością ze względu na wysoki poziom nauczania, postawę i charakter Wolmanowej. Działał tu teatr amatorski i koła zainteresowań. W roku szkolnym 1917/1918 do szkoły uczęszczało 435 dziewcząt. W późniejszych latach uczennic było mniej, bo mogły się uczyć w bezpłatnych gimnazjach państwowych. By pomóc w nauce biednym dziewczętom żydowskim już w 1912 roku właścicielka szkoły wraz z grupą

zamożnych kieleckich Żydów założyła Towarzystwo Pomocy Niezamożnych Uczennic w Prywatnej Czteroklasowej Szkole Żeńskiej dla Izraelitek. Organizacja wspierała finansowo najuboższe uczennice, poprzez opłatę czesnego, udzielanie zapomóg pieniężnych, zakup książek, pomocy naukowych, odzieży. Finansowała opiekę medyczną, ale też koncerty, wykłady, pogadanki, które były poza zasięgiem najbiedniejszych uczennic. Po śmierci pierwszego męża Stefania wyszła za mąż za Władysława Zimnowodę i wspólnie prowadzili placówkę. Zmarła w styczniu 1939 r. na zapalenie płuc, którego nabawiła się, jeżdżąc na łyżwach w kieleckim parku. Przed śmiercią przepisała majątek na męża pod warunkiem, że ożeni się z nauczycielką przyrody Różą Mondszajn. W pogrzebie Stefanii Wolmanowej w lutym 1939 r. wzięło udział setki jej uczennic i wielu kielczan, a w mieście panowało przeświadczenie, że Kielce straciły nietuzinkową osobowość, wspomniała nauczycielkę i oddaną społecznicę.

BRONISŁAWA NAWROT-OPTOŁOWICZ

(ur. 1886)

Urodziła się w 1886 roku. Mieszkała w Kielcach. Od 1905 r. należała do Polskiej Partii Socjalistycznej. Zajmowała się agitacją i kolportowaniem wydawnictw partyjnych. W latach 1905–1907 działała w Wojskowo-Rewolucyjnej Organizacji PPS w Kielcach, agitowała wśród żołnierzy rosyjskich miejscowego garnizonu. Od 1906 r. należała do PPS Frakcji Rewolucyjnej i jej Organizacji Bojowej pod ps. Bronka, Sonia. W 1907 r. była członkiem Okręgowego Komitetu Robotniczego PPS FR w Kielcach, odpowiedzialnym za kontakty z OB. W wyniku zdrady 25 września 1907 r. policja przeprowadziła rewizję w mieszkaniu jej matki przy ulicy Starowarszawskiej. Rosjanie wykryli magazyn broni, w którym przechowywano m.in. pięć mauzerów,

ПРИБАВЛЕНИЕ къ № 3 „КЪЛЕЦКИХЪ ГУБЕРНСКИХЪ ВЪДОМОСТЕЙ“ отъ 19-го января 1908 года.

ОЫСНАЯ СТАТЬЯ.

Розыскъ политической арестантки.

— Кѣлецкое губернское правленіе, согласно донесенію начальника Кѣлецкой тюрьмы, розыскиваетъ политическую арестантку Брониславу Войцѣховну Оптоловичъ, которая 18 сего января въ 9¹/₄ часовъ утра, была отправлена изъ тюрьмы въ камеру мирового судьи 2 участка гор. Кѣльцы. На пути слѣдованія напали на конвойныхъ три неизвѣстныхъ злоумышленника и, ранивъ ихъ, унесли названную арестантку.

Оптоловичъ числится жительницей гор. Красноярска, проживала въ Кѣльцахъ, примѣты ея слѣдующія: 20 лѣтъ, роста средняго, волосы темно-русые, глаза каріе, носъ и ротъ умѣренныя, лице круглое, особенныхъ примѣтъ не имѣетъ.

За Вице-Губернатора
Совѣтника *И. Сергеевскій.*

Секретарь *Т. Бродскій.*

В Кѣлецкой губ. жид.

Н. А. Редактора А. Лисинковъ.

List gończy za Bronisławą Nawrot-Optołowicz

jeden buldog, 10 browningów, dwa granaty i... trzy nieuzbrojone bomby, ale też skład wydawnictw partyjnych. „Bronkę” wraz z matką i młodszą siostrą aresztowano i osadzono w kieleckim więzieniu. Bojowcy postanowili ją odbić, nie tylko ze względu na ważne stanowisko, jakie pełniła w OB i organizacji wojskowej, ale również dlatego, że „była przez wszystkich lubianą i szanowaną za swój zacny charakter”. 31 stycznia 1908 r. podczas przewoże-

nia jej z więzienia do sądu przeprowadzono udaną akcję odbicia „Bronki”. Po ucieczce ukrywała się w Niewachlowie i Skarżysku. Za uzyskane pieniądze od Jadwigi Matkowskiej, przebrana za prostą Żydówkę wyjechała pociągiem do Krakowa. Władze policyjne wysłały za nią list gończy. W Krakowie dalej działała w strukturach PPS. Nie znana jest data jej śmierci.

BARBARA STEFANIA KOSSUTH
(1887–1974)

Z domu wyniosła zaangażowanie społecznikowskie – pracę na rzecz innych ludzi i kult dla tradycji walk o niepodległość. Podczas nauki w Rządowym Gimnazjum w Kielcach należała do konspiracyjnych kółek samokształceniowych. Brała udział w strajku szkolnym w 1905 r. Po skończeniu gimnazjum kontynuowała naukę na Wyższych Kursach dla kobiet im. dr A. Baranieckiego w Krakowie. Od 1907 r. uczyła języka polskiego, historii i przyrody w szkołach kieleckich. Włączyła się też z siostrą Ireną w prace Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Kielcach. W 1913 . rozpoczęła studia na Wydziale Filozoficznym UJ i zaangażowała się w działalność paramilitarną Związków Strzeleckich w Krakowie. Po wybuchu I wojny światowej przerwała studia, wróciła do Kielc i prowadziła kursy sanitarne dla 200 kobiet zaangażowanych w pomoc Legionom Piłsudskiego. Brała udział w organizacji zbiórek pieniężnych oraz ubrań dla legionistów, akcjach kolportażowych i propagandowych. Czynnie działała w kieleckiej Lidze Kobiet Pogotowia Wojennego. Zakończeniu wojny nadal pracowała bardzo aktywnie zawodowo i społecznie. Choroba zmusiła ją do przerwania pracy nauczycielskiej. Przyjęła wówczas posadę urzędniczką pierwszego Generalnego Konsulatu Rzeczypospolitej w Chicago. Po powrocie do Polski rozpoczęła pracę jako radca ministerialny w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

**BARBARA STEFANIA
KOSSUTHOWNA**

**LEGENDA
KAPLICY
ŚW. KRZYŻA
NA
ŁYSEJ GÓRZE**

Wykładała też w Państwowym Instytucie Nauczycielskim, pisała, publikowała, jeździła z prelekcjami po całej Polsce. Podczas II wojny światowej uczyła w warszawskich szkołach podstawowych. Gdy wybuchło Powstanie Warszawskie prowadziła kuchnię w schronisku dla bezdomnych i oddziałów powstańczych. Po upadku powstania znalazła się w gminie Irządze w pow. włoszczowskim i tam prowadziła tajne nauczanie dla wiejskich dzieci. W 1945 r. powróciła na stałe do Kielc. Uczyła w Gimnazjum Krawieckim, w Liceum Ogólnokształcącym im. Królowej Jadwigi i w liceum dla pracujących. I ciągle działała społecznie i pisała. Jest autorką poezji dla dzieci i dorosłych, opowiadań, legend, tekstów publicystycznych, materiałów metodycznych dla nauczycieli przedszkolnych i szkolnych.

KATARZYNA GÓRSKA (ur. 1887)

Pochodziła z okolic Mińska Mazowieckiego. Do Kielc przyjechała po wyjściu za mąż. Mieszkała przy małym

domku przy ulicy Głębocka 4, naprzeciw dawnego budynku szpitala dla psychicznie chorych przy ulicy Zagnańskiej. Prowadziła w domu mały sklepik spożywczy. Była kobietą pełną życia, radośną, lubianą przez sąsiadów. W czasie wojny była już wdową, jej cztery córki wyszły za mąż. Mieszkała w Kielcach tylko z najmłodszą córką, wzięła też do siebie na wychowanie wnuka. O jej działalności konspiracyjnej w latach II wojny światowej wie niewiele osób. Jej dom był zawsze otwarty dla partyzantów. Mieli tu nie tylko jedzenie i nocleg. Pod zlewem w kuchni ukryte było partyzackie radio. Okazało się, że „Babcia” nie tylko prowadziła konspiracyjny lokal, ale była także komendantem placówki jednej z pierwszych w Kielcach organizacji konspiracyjnych – Polskiego Związku Walki o Wolność Narodów. Dowodziła pracą w rejonie ulic Zagórskiej i Głębocka. Poświadczył to jeden z założycieli organizacji Wincenty Janyst ps. Jawor, Jagiełłończyk. W skład Związku weszli głównie podoficerowie zawodowi i rezerwiści, działacze Polskiej Organizacji Wojskowej i Polskiej Partii Socjalistycznej, grupa miała zasięg wojewódzki i obok ZWZ była najpoważniejszą organizacją podziemną. W maju 1943 r. w ramach akcji scaleniowej weszła w skład Armii Krajowej. Katarzyna Górka związana był ze Związkiem, a potem Armią Krajową aż do stycznia 1945 r. W jej domu rozdzielano prasę konspiracyjną, przechowywana była broń i amunicja przed akcjami, stąd szło zaopatrzenie dla uczestników akcji. Katarzyna Górka no-

sząca wówczas pseudonim „Babcia” lub „Ciotka”, gdy była taka potrzeba, stawiała się sanitariuszką, opatrywała rany, leczyła, chodziła z meldunkami, kolportowała prasę, przenosiła broń. Na strychu jej domu niejednokrotnie nocowali partyzanci z oddziałów z rejonu Zagnańska i Skarżyska. O jej prawdziwym zaangażowaniu wiedzieli tylko koledzy z konspiracji. Po wojnie Katarzyna Górka wyjechała do Mińska do córki.

4/II

PM/03/07/21

DODATEK POWSTAŁ PRZY WSPÓŁPRACY Z:

PATRONAT:

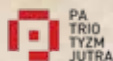
FUNDACJA IMIENIA
STEFANA ARTWIŃSKIEGO

MUZEUM HISTORII POLSKI

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu

Obywatelski Między Partiami i Organizacjami

Marszałek
Województwa
Świętokrzyskiego
Andrzej Bętkowski

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Senator RP
Krzysztof Słoń

Posel na Sejm RP
Anna Krupka

Posel na Sejm RP
Agata Wojtysek

Zadanie pod nazwą „One miały odwagę... Wspaniale, ale nie znane historie kobiet ziemi świętokrzyskiej”
dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w ramach programu Patriotyzm Jutra.
Dofinansowanie 53 tys. zł. Całkowita wartość projektu 66,4 tys. zł.

